دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری
راهبردهای کارآفرینی در کشاورزی

"مقاله پژوهشی"

رتبه‌بندی کسب و کارهای کارآفرینانه در مناطق روستایی شهرستان دزفول

معصومه فروزانی [۱] و مصطفی مردانی نجف‌آبادی [۲]

۱- دانشیار، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان، خوزستان، ایران
(نویسنده مسوول: m.forouzani@asnrukh.ac.ir)
۲- استادیار، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان، خوزستان، ایران
تاریخ دریافت: ۹۹/۴/۱۰ تاریخ پذیرش: ۹۹/۷/۲۸
صفحه: ۴۳ تا ۵۶

چکیده

گام آغازین برای برنامه‌ریزی در زمینه‌ی اشتغال و توسعه فعالیت‌های کارآفرینی در نواحی روستایی، شناسایی فرصت‌های شغلی در این مناطق می‌باشد. در همین راستا، این مطالعه پژوهشی با هدف شناسایی و رتبه‌بندی کسب و کارهای روستایی در سطح شهرستان دزفول انجام گردید. برای این منظور، از روش پژوهشی ترکیبی متوالی استفاده شد. بدین ترتیب که ابتدا زمینه‌های کسب و کار روستایی در منطقه مورد مطالعه شناسایی شدند. سپس، معیارهای انتخاب شغل در محیط‌های روستایی با استفاده از روش AHP اولویت‌بندی شد، در این بخش، ۲۲ نفر از کارشناسان مدیریت جهاد کشاورزی، اداره تعاون، کار و رفاه اجتماعی و انجمن صنفی کشاورزی دزفول با انتخاب هدفمند مشارکت نمودند. در مرحله بعد، بر اساس نظرات ۱۱ نفر از کارشناسان جهاد کشاورزی شهرستان دزفول که بر اساس نمونه‌گیری هدفمند، انتخاب شده بودند، مشاغل و زمینه‌های کسب و کارهای روستایی بر مبنای معیارهای انتخاب شغل و با استفاده از روش تاکسونومی عددی رتبه‌بندی شدند. ابزار مورد استفاده در این مرحله، پرسشنامه بود. یافته‌ها نشان داد که در میان معیارهای انتخاب شغل در مناطق روستایی، امنیت مسیر رفت و آمد با وزن ۰/۲۲٤، درآمد کافی با وزن ۰/۱۳۷، نیاز حرفه به دانش و تخصص با وزن ۰/۱۰۹، به‌ترتیب مهم‌ترین معیارها بودند. همچنین یافته‌های حاصل از تاکسونومی عددی نشان داد که شغل تولید و بسته‌بندی ورمی کمپوست درجه تقریباً مطلوب را کسب کرد. به‌طورکلی، نتایج حاکی از آن بود که از نظر کارشناسان، مشاغل مرتبط با کشاورزی و صنایع وابسته به آن امکان توسعه بیش‌تری در محیط‌های روستایی دزفول دارند و در مقابل، مشاغل مرتبط به حوزه‌ی دامداری امکان توسعه‌ی کمتری دارند.

واژه‌های کلیدی: دزفول، رتبه‌بندی مشاغل روستایی، کارآفرینی روستایی، معیارهای انتخاب شغل

مقدمه

اشتغال از جمله مقولات مؤثر و مهم در توسعه‌ی روستایی است که به‌واسطه تأثیرپذیری و تأثیرگذاری آن بر فقر، مهاجرت، آسیب‌های اجتماعی و ... همواره مورد توجه بوده است. با این وجود، معمولاً دو نوع سیاست در مواجهه با بیکاری در ایران به اجرا در می‌آید: (۱) سیاست‌های فعال بازار کار که طبق آن، بیکاران را در پیداکردن شغل و کاری که متناسب با تخصص آن‌هاست، کمک می‌کنند؛ سیاست‌هایی مانند تدارک یارانه‌های مزدی، حمایت و کمک به بنگاه‌های زودبازده، و آموزش و بازآموزی نیروی کار از این نوع می‌باشد، ۲) سیاست‌های منفعل که طبق آن حمایت‌هایی نظیر پرداخت حق بیمه بیکاری، حق بیکاری و ... برای بیکاران تدارک دیده می‌شود (۱۲).

در ترکیب با این راهکارها، توسعه‌ی کارآفرینی نیز بیش از یک دهه است که مورد توجه بسیار قرار گرفته و دانش کارآفرینی در عصر حاضر به یکی از پرطرفدارترین حوزه‌های مطالعاتی علمی و اقتصادی تبدیل شده است (۳). بر همین اساس، در مناطق روستایی، در قالب تأمین اعتبارات بنگاه‌های زودبازده و یا راه‌اندازی صندوق‌های اعتباری برای مردان و زنان روستایی به‌طور آشکارا، سیاست‌های توسعه فرصت‌های اشتغال‌زایی و به‌طور مستتر، فعالیت‌های کارآفرینانه مورد تشویق قرار گرفته‌اند. چرا که توافق عمده‌ای وجود دارد که توسعه‌ی کارآفرینی در مناطق روستایی، قابلیتی برای کمک به تنوع‌بخشی به درآمد حاصل از تولیدات کشاورزی و غیرکشاورزی روستاییان محسوب می‌شود و فرصت‌های مناسبی را برای کاهش خطر معیشتی و افزایش امنیت غذایی پایدار در مناطق روستایی فراهم می‌کند (۲۴). همچنان که بوذرجمهری و همکاران (۵) در مطالعه‌ی خود با عنوان بررسی عوامل مؤثر بر رشد کارآفرینی در تقویت جوامع روستایی در راستای توسعه‌ی پایدار دریافتند کارآفرینی از یک سو، سبب افزایش تولیدات کشاورزی، نوسازی جامعه‌ی روستایی، اشتغال‌زایی در بخش کشاورزی و تأمین امکانات اولیه از جمله غذا، مسکن و ... شده و از سوی دیگر، زمینه را برای سرمایه‌گذاری مؤسسات مالی در جهت ارتقا و بهبود کیفیت زندگی روستاییان، ارایه خدمات مشاوره و برگزاری دوره‌های آموزشی برای راه‌اندازی کسب و کارهای غیرکشاورزی، فراهم کرده است. از این‌رو، با وجود آن که هدف اصلی از کارآفرینی، توسعه‌ی اقتصادی است اما این فرایند موجب پیشبرد اهداف اجتماعی نیز گردیده و در سال‌های اخیر توجه زیادی را به خود معطوف داشته است (۹،۱۸).

در همین راستا، امروزه، تغییر ترکیب شاغلان، تخصص‌گرایی و رونق فناوری اطلاعات و ارتباطات همراه با افزایش تعداد دانش‌آموختگان دانشگاهی در مناطق روستایی، اعمال سیاست‌های مناسب اشتغال را می‌طلبد. به‌گونه‌ای که متنوع‌سازی اقتصاد روستایی تنها با القاء از بیرون محقق نمی‌شود، مگر این که کارآفرینان در محیط‌های روستایی،

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.25383426.1399.7.14.6.4]
[DOI: 10.52547/jea.7.14.43]

فرصت‌ها و منابع بالقوه و بالفعل را بشناسند و با استفاده بهینه از آن‌ها، تنوع اشتغال و اقتصاد را برای محیط‌های روستایی به ارمغان آورند (۲۴). زیرا به عقیده محققان، اگر قرار باشد که توسعه‌ی اقتصادی مؤثر واقع شود، کسب و کارهای جدید در نواحی کم‌درآمد باید توسط هسته‌های محلی پایه‌گذاری شوند (۲۸). با این وجود، تجربه ثابت کرده است که خانوارهای روستایی به‌طور برجسته تمایل به انجام کسب و کارهایی دارند که به‌راحتی قابل راه‌اندازی باشند (مانند خرید و فروش محصولات محلی) در مقابل فعالیت‌هایی که نیازمند هزینه‌های اولیه و سطح سواد بالا می‌باشند (۲۱). برنامه‌ریزان نیز، دریافتند که مناسب‌ترین راهبرد پاسخگویی به عمده چالش‌ها در مناطق روستایی، به ویژه در بعد اقتصادی، تشویق روستاییان برای گرایش به کسب و کارهای خانگی است (۲۴ و ۲۳). بر همین اساس است که کارآفرینی در مناطق روستایی تنوع و گستردگی زیادی دارد و به دلیل تسلط بخش کشاورزی در اغلب مناطق روستایی، تأکید عمده بر کارآفرینی کشاورزی است (۲۴). علاوه بر این، سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی به‌دلیل وجود تقاضا، همواره دارای اهمیت است. برای مثال، سرمایه‌گذاری در بخش دامپروری علاوه بر این که موجب رشد تولید و اشتغال در این بخش می‌شود به‌دلیل ارتباطات پیشین و پسین این بخش با سایر بخش‌ها به رشد، تولید و اشتغال در سایر بخش‌ها هم کمک می‌کند (۱۷). این در حالی است که به مرور زمان، بخش خدمات نیز جایگاه خود را در روستاها گسترش داده است. طی سال‌های اخیر، پیشرفت تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات موجب پیدایش خدماتی شده است که به "خدمات نوین" مشهورند. این خدمات که خود ثمره‌ی تکنولوژی اطلاعاتی می‌باشند روز به روز در حال گسترش و افزایش است (۱۲).

با وجود آن که فراهم‌آوردن درون‌دادهای لازم برای توسعه‌ی کارآفرینی در مناطق روستایی و بخش‌های کشاورزی و دامپروری به راحتی سایر بخش‌های اقتصادی و مناطق شهری نیست (۱۷)، اما بخش روستایی دارای ویژگی‌های منحصربه‌فردی در توسعه‌ی اقتصادی می‌باشد، مانند برخورداری از مزیت نسبی اقتصادی، بی‌نیازی از تکنولوژی‌های پیچیده و تخصص‌های ویژه، نیاز به سرمایه ارزی اندک، و زمان بازگشت کمتر سرمایه. همچنان که تجربه کشور چین در زمینه‌ی توسعه‌ی روستایی نشان می‌دهد که توجه به سایر منابع روستایی به جای توجه صرف به بخش کشاورزی و یا توسعه گردشگری روستایی می‌تواند متضمن موفقیت‌های بسیاری در زمینه کارآفرینی روستایی باشد (۱۶). بنابراین، قبل از تمرکز بر کارآفرینی و توسعه مهارت‌های کارآفرینانه در مناطق روستایی، یکی از عوامل اصلی لازم، ایجاد فعالیت متناسب با نیازهای شناسایی‌شده جامعه محلی است (۱۰). از این‌رو، شناسایی ظرفیت‌های اشتغال در مناطق روستایی گام آغازین برای برخورد با مسأله بیکاری روستایی است و به‌نظر می‌رسد که زمینه‌های حرفه‌ای درآمدزای روستایی هنوز به‌روشنی شناخته نشده‌اند.

با علم به آن چه مطرح شد، سؤال اصلی پژوهش حاضر آن است که چه زمینه‌های حرفه‌ای درآمدزای روستایی قابل شناسایی هستند؟ از سوی دیگر، کدام یک از اولویت بالاتری بر اساس معیارهای مختلف شغل مانند درآمدزایی، تخصص و غیره برخوردارند؟

آشکار است که توسعه‌ی مشاغل زراعی و غیرزراعی در نواحی روستایی، موجب هدایت نیروهای جوان به شیوه‌ای سازنده برای توسعه‌ی منطقه‌ای و ملی می‌شود (۲۲)؛ بنابراین، همان‌گونه که بیان شد از راهکارهای خروج از تله بیکاری، طراحی مکانیزم‌هایی برای ایجاد کسب و کار و اشتغال بیشتر در نواحی روستایی است که پیش از هر چیز مدیون شناسایی فرصت‌ها و ظرفیت‌های کسب و کار جدید و کارآفرینانه می‌باشد. این ظرفیت‌ها در بخش‌های مختلف کشاورزی و روستایی شامل حوزه‌های زراعت، دامپروری، باغبانی، شیلات، گردشگری، صنایع تبدیلی، صنایع روستایی و خدمات مستتر است. از سوی دیگر، تأکید بر آن است که توسعه فعالیت‌های کارآفرینی در مناطق روستایی باید بر اساس ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های موجود در روستاها صورت گیرد تا به موفقیت دست یابد (۱۰). بر اساس همین تنوع مشاغل، مناطق روستایی شهرستان دزفول در استان خوزستان به‌عنوان منطقه مورد مطالعه این پژوهش انتخاب شد. زیرا این شهرستان دارای چهار بخش مرکزی، چغامیش، شهیون و سردشت می‌باشد که مناطق مستعدی برای تولیدات متنوع زراعی، باغی، دامی و سایر صنایع وابسته هستند (۱۱). همچنین، وجود رودخانه دز و باغات مرکبات و نواحی مرتفع، این منطقه را به یک ناحیه گردشگری تبدیل کرده که دارای پتانسیل‌های فراوانی برای توسعه مشاغل مرتبط می‌باشد.

عمده مطالعات صورت‌گرفته در زمینه‌ی موضوع پژوهش، مرتبط با شناسایی و انتخاب بهترین مکان برای استقرار فعالیت‌های مرتبط با کارآفرینی در محیط روستایی و یا عوامل مؤثر بر توسعه‌ی کارآفرینی در مناطق روستایی می‌باشد. علاوه بر این، تاکنون مطالعات زیادی در رابطه با اولویت‌بندی مشاغل روستایی بر اساس معیارهای خاص صورت نگرفته است، در ادامه به همین معدود مطالعات اشاره می‌شود.

زاهدیان تجنکی و همکاران (۳۲) در رتبه‌بندی فضای کسب‌وکار در استان مازندارن از دیدگاه صاحبان کسب وکارهای کشاورزی با استفاده از روش تحلیل عاملی و تاپسیس به این نتیجه رسیدند که معیارهای اثرگذار بر فضای کسب‌وکار عبارتند از: جرم و جنایت، دسترسی به جاده، دسترسی به برق، آب و گاز، دسترسی به بازارها، طولانی‌بودن مراحل دادگاه در شکایت‌ها، پارتی‌بازی در پرداخت وام، نفوذ در نظر دادگاه، کلاهبرداری در معاملات و برگشت چک مشتریان؛ همچنین عواملی چون امنیت و شفافیت، بازار، حمایت دولت، قوانین و مقررات، و زیرساخت‌ها بر فعالیت‌های اقتصادی در نواحی روستایی مؤثر هستند. بررسی احمدوند و کنعانی (۴) نشان داد که در رابطه با شناسایی زمینه‌های توسعه فرصت‌های شغلی در نواحی روستایی بخش مشهد مرغاب، زمینه‌های زیرساختی-محیط‌زیستی برای ایجاد اشتغال مناسب هستند، در حالی که مسایل مرتبط با زمینه‌های اقتصادی مانع از ایجاد اشتغال در منطقه مورد مطالعه می‌شوند. نتایج مطالعه آقاجانی افروزی و علیزاده (۲)

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.25383426.1399.7.14.6.4]
[DOI: 10.52547/jea.7.14.43]

در شناسایی فرصت‌های کارآفرینانه در صنعت گردشگری در استان مازندران نشان داد که از بین پنج بعد باغداری و گلخانه، پرورش و صید ماهیان، بسته‌بندی و صنایع تبدیلی، دام و طیور و نهایتاً فرهنگی و اقامتی، بعد آخر یعنی فرصت‌های فرهنگی و اقامتی به‌عنوان فرصت کارآفرینانه نخست در صنعت گردشگری روستایی شناخته شد. ارجاعی و همکاران (۸) در مطالعه‌ی خود به شناسایی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر ایجاد خوشه‌های کسب‌وکار روستایی در شهرستان چرام واقع در استان کهکیلویه و بویراحمد پرداختند. همچنین، گمنام سفید دارینی و شهابی (۱۳) طی اولویت‌بندی خوشه‌های کسب‌وکار در استان گیلان با استفاده از روش تاپسیس، تعداد ۱۰ خوشه به‌ترتیب شامل خوشه‌های کلوچه، شیلات، گردشگری انزلی، سیمان، چای، مرغ گوشتی، شالیکوبی، ابریشم، زیتون و شن و ماسه شناخته و اولویت‌بندی نمودند.

ناین و همکاران (۲۲) طی مطالعه‌ای در مناطق روستایی هند با استفاده از عمل‌پژوهی و بر اساس شیوه‌های مشارکتی، مشاغل و فرصت‌های شغلی روستایی را اولویت‌بندی کردند. نتایج مطالعه آنها نشان داد که مشاغل گل‌کاری، تولید بذر، تولید سبد دستی، ورمی کمپوست/تولیدات ارگانیک، پرورش زنبور و تولید عسل، تولید قارچ و مواد لبنی فارغ از محل و منطقه به‌ترتیب در از نظر روستاییان در اولویت قرار گرفتند. نوری و همکاران (۲۵) در مطالعه‌ای با عنوان اولویت‌بندی صنایع کوچک و کارگاهی مناطق روستایی شهرستان اردستان با روش دلفی به بررسی صنایع کوچک و کارگاهی منطقه‌ی مورد مطالعه‌ی خود پرداختند. در اولویت‌بندی صورت‌گرفته، فرآورده‌های کشاورزی مرتبط با میوه و دام در اولویت نخست و محصولات نساجی، فلزی و سنگ، آخرین اولویت را در میان صنایع پیشنهادی به‌دست آوردند. هاشمی و همکاران (۱۴) طی مطالعه‌ی خود در نواحی روستایی شهرستان شیروان استان ایلام با استفاده از تحلیل SWOT به این نتیجه رسیدند که فرصت‌های مناسبی به‌صورت کشف‌نشده یا بلااستفاده در این نواحی وجود دارد که در صورت توسعه‌ی کارآفرینی روستایی می‌تواند منجر به توسعه‌ی فرصت‌های شغلی، شکوفایی اقتصادی و توسعه‌ی روستایی گردد. فرجی سبکبار و همکاران (۱۰)، روستاهای بخش مرکزی شهرستان خدابنده استان زنجان را از نظر توسعه‌ی کارآفرینی اولویت‌بندی نمودند. ایشان در مطالعه خود از معیارهای ترکیبی متشکل از ابعاد اقتصادی، اجتماعی، محیطی و نهادی، و همچنین از روش پرومتی و فرایند تحلیل سلسله مراتبی (AHP) استفاده کردند.

مواد و روش‌ها

این پژوهش بر مبنای طرح ترکیبی متوالی استقرایی (کیفی-کمی) انجام شده است (۲۰) بدین صورت که از فاز کیفی به‌عنوان مقدمه‌ای برای توسعه فاز کمی استفاده شد و در مجموع هر دو فاز یک پژوهش کامل را تشکیل می‌دهند (۶). محور اصلی پژوهش بر مبنای روش پیمایش پرسشنامه‌ای است؛ با این وجود، در کنار پرسشنامه از فنون دیگری مانند مصاحبه عمیق و مشاهده نیز برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده شد. در مرحله اول، زمینه‌های کسب‌وکارهای کارآفرینانه روستایی شناسایی شدند. در مرحله دوم، معیارهای انتخاب شغل برای روستاییان اولویت‌بندی شدند و در نهایت، مشاغل و زمینه‌های کسب‌وکارهای روستایی با استفاده از روش تاکسونومی عددی رتبه‌بندی شدند. برای قسمت اول که مرتبط با شناسایی انواع زمینه‌ها و کسب‌وکارهای کارآفرینانه در بستر محیط روستایی بود، نمونه‌ای مشتمل بر ۲۴ نفر از بین کارشناسان اجرایی مدیریت جهاد کشاورزی شهرستان دزفول، اعضای هیأت علمی، کارشناسان جهاد کشاورزی و انجمن صنفی کشاورزی جهت معرفی کسب و کارهای خرد در مناطق روستایی شهرستان دزفول انتخاب شد. نمونه‌گیری در این مرحله به‌صورت هدفمند و با در نظر گرفتن اصل اشباع تئوریکی انجام شد. به این ترتیب، مجموعه‌ای از مشاغل و زمینه‌های کسب‌وکار روستایی به‌دست آمد که پس از حذف موارد تکراری و نامرتبط، ادغام زمینه‌های کاری شبیه و اصلاح آن‌ها، تعداد ۵۷ زمینه‌ی شغلی برای منطقه مورد مطالعه شناسایی شد. در مرحله دوم، برای اولویت‌بندی معیارهای انتخاب شغل با استفاده از روش AHP، ۲۲ نفر از کارشناسان جهاد کشاورزی، کارشناسان اداره تعاون، کار و رفاه اجتماعی و کارشناسان انجمن صنفی کشاورزی به صورت هدفمند به‌عنوان نمونه انتخاب گردیدند. اطلاعات لازم به کمک پرسشنامه جمع‌آوری شد. برای تهیه و تنظیم آن، بخشی از اطلاعات از طریق مصاحبه با متخصصان و کارشناسان و بخش دیگری از اطلاعات، با استفاده از مرور پیشینه نگاشته‌ها، مقالات و منابع مرتبط استخراج شد. لازم به توضیح است که هرچند در مطالعات عمدتاً معیارهای تناسب شغل و شاغل در طبقه‌بندی‌های مختلفی همچون خصوصیات روحی-روانی، مهارت و توانایی‌ها، دانش و تحصیلات، سوابق و عوامل اقتصادی و اجتماعی مورد بررسی قرار گرفتند (۱۵)، اما به‌طور مشخص در رابطه با مشاغل روستایی دسته‌بندی نشدند. از این‌رو، بخش عمده‌ای از شاخص‌های مورد مطالعه در این پژوهش از مصاحبه با اعضای نمونه و بر اساس اصل اشباع تئوریکی به‌دست آمد. با مشارکت اعضای نمونه، پرسشنامه‌های حاوی جداول مقایسات زوجی به روش AHP برای اولویت‌بندی معیارهای انتخاب شغل، تکمیل شدند.

ساختار فرآیند تحلیل سلسله مراتبی به شکل هدف معیارها- زیرمعیارها و گزینه‌ها شکل می‌گیرد که در این پژوهش، فرآیند تحلیل فقط در سطح معیارها به‌کار برده شد. به‌عبارت بهتر، مقایسه‌های دو به دویی بین معیارهای انتخاب شغل شامل درآمد کافی، نیاز حرفه به دانش و تخصص، نیاز به سرمایه‌گذاری اندک، ماهیت کار از نظر سختی و آسانی، محیط و فضای آرام محل کار، به اختیاربودن زمان انجام کار در طول روز، نزدیکی محل کار به محل زندگی، اعتبار و موقعیت شغل در جامعه، برخورداری از منابع و امکانات کسب و کار، و امنیت مسیر رفت و آمد انجام گردید و امتیاز آن‌ها نسبت به یکدیگر تعیین شد. این مقایسه‌ها بر اساس جدول ۹ کمیتی ساعتی (۷) انجام گردید. در مقایسات زوجی ارجحیت

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.25383426.1399.7.14.6.4]
[DOI: 10.52547/jea.7.14.43]

یک معیار یا عامل نسبت به خودش مساوی با یک است. پس از تشکیل ماتریس مقایسه زوجی معیارهای انتخاب شغل، وزن معیارها نسبت به یکدیگر با استفاده از نرم‌افزار Expert choice به‌دست آمد. به‌همین ترتیب، وزن نسبی معیارها محاسبه شدند. برای به‌دست‌آوردن این وزن‌ها از روش میانگین هندسی استفاده شد. با توجه به این که مقایسه زوجی فقط بین معیارهای انتخاب شغل صورت گرفته، بنابراین وزن نسبی هر معیار با وزن نهایی آن برابر است. در مرحله سوم، با تعداد ۱۱ نفر از کارشناسان جهاد کشاورزی شهرستان دزفول که به‌طور هدفمند انتخاب شدند، برای رتبه‌بندی مشاغل و زمینه‌های کسب‌وکارهای روستایی بر اساس معیارهای انتخاب شغل دارای اولویت، بر مبنای روش تاکسونومی عددی مصاحبه و اطلاعات لازم جمع‌آوری شد. منطقه مورد مطالعه در این پژوهش، شهرستان دزفول در استان خوزستان می‌باشد. این شهرستان به دلیل تنوع محصولات کشاورزی و امور دامداری و سایر صنایع وابسته به عنوان منطقه مورد مطالعه انتخاب گردید.

روش تاکسونومی عددی

۱) تشکیل ماتریس اولیه یا ماتریس تصمیم‌گیری

ستون‌های این ماتریس، نشان‌دهنده‌ی شاخص‌های منتخب که شامل معیارهای انتخاب شغل می‌باشند و سطرهای آن، نشان‌دهنده‌ی مشاغل روستایی شناسایی‌شده در مناطق روستایی شهرستان دزفول می‌باشند (۵۷ شغل و ۱۰ معیار انتخاب شغل).

۲) تشکیل ماتریس استاندارد داده‌ها (Z) یا نرمال‌سازی داده‌های ماتریس تصمیم‌گیری

در این مرحله، به‌منظور حذف اثر واحدهای مختلف و جایگزینی مقیاس واحد، هریک از عناصر ماتریس تصمیم داده‌ها با توجه به رابطه ماتریس استاندارد (رابطه ۱)، استاندارد می‌شود. در این ماتریس استاندارد، علاوه بر سطرهای آن که نشان‌دهنده مشاغل روستایی می‌باشند یک سطر دیگر که بزرگ‌ترین عدد در هریک از ستون‌های ماتریس استاندارد می‌باشد، به‌عنوان نقطه ایده‌آل انتخاب می‌شود. لازم به توضیح است که چنانچه شاخص‌های منفی انتخاب شوند، باید کوچکترین عدد را به‌عنوان مقدار ایده‌آل انتخاب نمود. در این پژوهش، کارشناسان به معیارهای انتخاب شغل به‌عنوان شاخص‌های منتخب جهت رتبه‌بندی مشاغل از ۱ تا ۱۰ امتیاز دادند و بالاترین اولویت یا بیش‌ترین امتیاز از نظر آن‌ها ۱ و کم‌ترین امتیاز ۱۰ می‌باشد. سپس، کوچکترین عدد در هر ستون، به‌عنوان نقطه ایده‌آل انتخاب می‌شود.

$$\left(z_{ij}\ \frac{x_{ij}-\bar{x}_j}{s_j}\right) \qquad (۱)$$

۳) تعیین فاصله مرکب بین مشاغل روستایی و تشکیل ماتریس فواصل مرکب

در این مرحله، ابتدا باید فاصله هر شغل را نسبت به دیگر مشاغل (دو به دو) برای هریک از شاخص‌ها پیدا کرد و آنگاه با استفاده از رابطه ۲ فواصل مرکب بین مشاغل، از لحاظ مجموعه شاخص‌ها حساب شود. ماتریس فواصل مرکب در این تحقیق به‌صورت یک ماتریس ۵۷ سطر و ۵۷ ستون از مشاغل روستایی شناسایی شده، تشکیل شد که فاصله هر شغل به نسبت دیگر مشاغل (دو به دو) به ازای شاخص‌ها (یا معیارهای انتخاب شغل)، تعیین شد.

$$d_{xy} = \sqrt{\sum {}^{z}/_{xj} - {}^{z}/_{yj}} \qquad (۲)$$

٤) تعیین کوتاه‌ترین فاصله

بعد از تشکیل ماتریس فواصل مرکب بین مشاغل، در هر سطر آن کوتاه‌ترین فاصله میان دو شغل مشخص شده و در ستون جداگانه‌ای d (کوتاه‌ترین فاصله) در انتهای ماتریس فواصل مرکب گنجانده شد.

٥) تحدید مشاغل (همگن‌سازی مشاغل)

بعد از محاسبه حد بالا و پایین با استفاده از روابط ۳ و ۴، از میان مشاغل مورد بررسی، مشاغل ناهمگن شناخته می‌شوند. در صورتی که برخی از مشاغل، خارج از دامنه حد بالا و پایین قرار گیرند، باید محاسبات را برای مشاغلی که در درون حد قرار گرفتند، ادامه داد و بقیه مشاغل را از آن‌ها جدا کرد.

sd: انحراف معیار کوتاه‌ترین فاصله

$\bar{d}$: میانگین کوتاه‌ترین فاصله

$$L+ = \bar{d} + ۲sd \qquad (۳)$$

$$L_ = \bar{d} - ۲sd \qquad (۴)$$

٦) تعیین الگو یا سرمشق پیشرو روستاها (C_{io})

در این مرحله، فاصله هر شغل از مقدار ایده‌آل که در ماتریس استاندارد قید شده است، از طریق رابطه ۵ به‌دست می‌آید. فاصله کمتر از ایده‌آل نمایانگر مطلوب بودن مشاغل و فاصله زیادتر از ایده‌آل نشانه نامطلوب بودن شغل در منطقه مورد نظر می‌باشد.

$$C_{io} = \sqrt{\sum (z_i - z_o)^2} \qquad (۵)$$

۷) محاسبه میزان مطلوبیت مشاغل (F_i)

پس از محاسبه میانگین، انحراف معیار، و مقادیر الگو یا سرمشق، با استفاده از رابطه ۶، حد بالای مطلوبیت و هماهنگی با معیارهای مورد نظر (F_i) محاسبه شد. مقدار عددی F_i بین صفر و ۱ متغیر است. در موارد نادر هم، ممکن است بیش‌تر از یک شود. هر چقدر این مقدار به یک نزدیک‌تر باشد، نشان‌دهنده عدم مطلوبیت آن شغل در منطقه مورد بررسی است، و هرچه به صفر نزدیک‌تر باشد، نشان‌دهنده مطلوبیت بیش‌تر آن شغل، در منطقه مربوطه است.

$$F_i = \frac{C_{io}}{CO} \qquad (۶)$$

$$Co = \bar{C}_{io} + ۲sd_{io}$$

$$\bar{C}_{io} = \sum \frac{C_{io}}{N}$$

$$Sd_{io} = \sqrt{\frac{\sum (C_{io} - \bar{C}_{io})}{N}}$$

۸) سطح‌بندی مشاغل بر اساس شاخص‌های منتخب

در این مرحله، مشاغل روستایی بر اساس میزان F_i و معیارهای انتخاب شغل، رتبه‌بندی می‌شوند. بر همین اساس مشاغل به چهار دسته مطلوب، تقریباً مطلوب، تقریبا نامطلوب و نامطلوب تقسیم می‌شوند:

مطلوب $(۰ < F_i < ۰/۲۵)$

تقریباً مطلوب $(۰/۲۵ < F_i < ۰/۵)$

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-08]

[DOR: 20.1001.1.25383426.1399.7.14.6.4]

[DOI: 10.52547/jea.7.14.43]

تقریباً نامطلوب ($۰/۵ < F_i < ۰/۷۵$)
نامطلوب ($۰/۷۵ < F_i < ۱$)

نتایج و بحث

در نتیجه مرحله اول از پژوهش، مجموعه‌ای مشتمل بر ۵۷ شغل و زمینه‌ی کسب‌وکار روستایی برای منطقه مورد مطالعه شناسایی شد که در جدول ۱ آورده شد. لازم به ذکر است که برای انجام مراحل بعدی پژوهش، این مشاغل کدبندی شدند.

همانطور که مشاهده می‌شود بر اساس نتایج جدول ۱، معیار امنیت مسیر رفت و آمد با وزن ۰/۲۲۴، درآمد کافی با وزن ۰/۱۳۷، نیاز حرفه به دانش و تخصص با وزن ۰/۱۰۹، اعتبار و موقعیت شغل در جامعه با وزن ۰/۱۰۸ و معیار برخورداری از منابع و امکانات کسب و کار با وزن ۰/۰۹۷ به‌ترتیب بیش‌ترین مقادیر اوزان را در انتخاب یک شغل در محیط روستا به‌خود اختصاص دادند. در جدول ۲ رتبه معیارهای انتخاب شغل در مناطق روستایی بر اساس وزن نهایی نیز آمده است.

جدول ۱- مشاغل و زمینه‌های کسب‌وکارهای روستایی شناسایی‌شده

Table 1. The identified rural occupations and enterprises fields

کد	نام شغل	کد	نام شغل	کد	نام شغل
R_1	پرورش اردک گوشتی	R_2	پرورش بوقلمون گوشتی	R_3	پرورش گاو شیری
R_4	پرورش مرغ بومی	R_5	پرورش بلدرچین	R_6	پرورش گوسفند، بز
R_7	پرورش گاومیش	R_8	پرواربندی گوساله	R_9	پرواربندی بره
R_{10}	پرورش زنبورعسل، تولید عسل و سایر فراورده‌ها	R_{11}	پرورش اسب	R_{12}	پرورش زالو
R_{13}	بسته‌بندی عسل و فراورده‌های مرتبط	R_{14}	جمع‌آوری و بسته‌بندی تخم‌مرغ بومی	R_{15}	خدمات جمع‌آوری شیر
R_{16}	پرورش و بسته‌بندی قارچ خوراکی	R_{17}	تولید و بسته‌بندی ورمی کمپوست	R_{18}	تولید و بسته‌بندی کود برگی
R_{19}	تکثیر و پرورش ماهیان زینتی	R_{20}	تولید گیاهان دارویی	R_{21}	تولید گیاهان زینتی، قارچ، نهال و ... در گلخانه‌های کوچک خانگی
R_{22}	تولید نهال در گلخانه‌های خانگی	R_{23}	تولید بذر پیاز	R_{24}	پرورش ماهی در استخرهای دومنظوره
R_{25}	تولید فیله ماهی (تازه یا منجمد) و ماهی فرآوری‌شده (نمک زده، در آب نمک خوابانده)	R_{26}	تولید مخلوط پودر استخوان و خون حاصل از کشتارگاه دام برای خوراک حیوان	R_{27}	تولید خوراک دام، طیور و آبزیان از تفاله خشک باگاس و چغندرقند و تفاله خشک انواع مرکبات و میوه‌ها
R_{28}	بسته‌بندی سبزیجات تازه	R_{29}	بسته‌بندی سبزیجات خشک	R_{30}	بسته‌بندی حبوبات
R_{31}	بلغورسازی	R_{32}	لپه کردن حبوبات و بسته‌بندی آن	R_{33}	بسته‌بندی ادویه‌جات آسیاب‌نشده
R_{34}	تولید برگه میوه‌های خشک	R_{35}	پخت انواع نان با ترکیب سبزی‌های معطر، دانه‌های روغنی و غیره	R_{36}	تولید و بسته‌بندی انواع ترشیجات و شوریجات
R_{37}	تولید فرآورده‌های کنجد (ارده، حلوا ارده و سایر محصولات سنتی)	R_{38}	تولید و بسته‌بندی نقل و آب‌نبات	R_{39}	تولید انواع مربای خانگی
R_{40}	تولید انواع رب گوجه‌فرنگی، نارنج و انار	R_{41}	تولید عرقیات و شربت از گیاهان و بذور	R_{42}	تولید کلوچه‌های خانگی از خرما
R_{43}	نمدمالی و تولید کلاه نمدی	R_{44}	گلیم بافی دورو و گلیمچه	R_{45}	گیوه‌بافی
R_{46}	قالی‌بافی	R_{47}	تولید تابلو فرش	R_{48}	جلدسازی و مصنوعات دستی چرمی
R_{49}	گچبری سنتی	R_{50}	حصیربافی (بوریا و سبد)	R_{51}	کپوبافی
R_{52}	مصنوعات چوبی و خراطی	R_{53}	عروسک‌سازی	R_{54}	ساخت جعبه‌های فانتزی
R_{55}	ساخت میوه‌های خمیر چینی	R_{56}	گلسازی	R_{57}	خیاطی (انواع لباس، ملحفه‌دوزی، پرده‌دوزی)

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.25383426.1399.7.14.6.4]
[DOI: 10.52547/jea.7.14.43]

جدول ۲- وزن و رتبه معیارهای انتخاب شغل در محیط‌های روستایی

Table 2. The weight and order of Job selection criteria in rural areas

معیار	وزن نهایی	رتبه
امنیت مسیر رفت و آمد	۰/۲۲۴	۱
درآمد کافی	۰/۱۳۷	۲
نیاز حرفه به دانش و تخصص	۰/۱۰۹	۳
اعتبار و موقعیت شغل در جامعه	۰/۱۰۸	۴
برخورداری از منابع و امکانات کسب و کار	۰/۰۹۷	۵
نزدیکی محل کار به محل زندگی	۰/۰۸۵	۶
نیاز به سرمایه‌گذاری اندک	۰/۰۷۵	۷
محیط و فضای آرام محل کار	۰/۰۶۸	۸
ماهیت کار از نظر سخت و آسانی	۰/۰۶۴	۹
به اختیار بودن زمان انجام کار در طول روز	۰/۰۳۴	۱۰
مجموع	۱	-

به دلیل آن‌که ماتریس تصمیم‌گیری در برگیرنده ۱۰ ستون برای معیارهای انتخاب شغل و ۵۷ ردیف برای مشاغل شناسایی شده در مناطق روستایی شهرستان دزفول است، از درج آن در این بخش از مطالب، اجتناب شد. بنابراین، صرفاً نتایج این ماتریس در قالب جدول ۳ که شامل میانگین و انحراف معیار شاخص‌های ماتریس تصمیم‌گیری است، آورده شد.

جدول ۳- میانگین و انحراف معیار شاخص‌های ماتریس تصمیم‌گیری

Table 3. Tthe indicators' mean and standard deviation of decision-making matrix

کد شاخص	A_1	A_2	A_3	A_4	A_5	A_6	A_7	A_8	A_9	A_{10}
میانگین	۳/۳۷	۲/۰۴	۳/۶۱	۴/۹۸	۵/۴۴	۷/۲۳	۶/۴۳	۶/۶۳	۷/۷۲	۷/۷۵
انحراف معیار	۰/۵	۰/۴۷	۰/۴۳	۰/۴۴	۰/۵۷	۰/۶۸	۰/۷۳	۰/۴۵	۰/۵۱	۰/۵۱

در مرحله تشکیل ماتریس استاندارد داده‌ها (Z) یا نرمال‌سازی داده‌های ماتریس تصمیم‌گیری، هریک از عناصر ماتریس تصمیم داده‌ها با توجه به رابطه ۱، استاندارد شدند. رقم ایده‌آل هر شاخص یا همان معیارهای انتخاب شغل در جدول ۴ آمده است.

جدول ۴- رقم ایده‌آل هر شاخص ماتریس استاندارد شده

Table 4. The ideal number of each indicator in standardized matrix

کد شاخص	A_1	A_2	A_3	A_4	A_5	A_6	A_7	A_8	A_9	A_{10}
رقم ایده‌آل	-۲/۳۵	-۲/۲۶	-۲/۲۵	-۲/۰۱	-۱/۷۱	-۲/۶۹	-۲/۱۸	-۱/۹۸	-۱/۹۵	-۲/۱۰

در مرحله تعیین فاصله مرکب بین مشاغل روستایی و تشکیل ماتریس فواصل مرکب، فاصله هر شغل نسبت به دیگر مشاغل به‌ازای هریک از شاخص‌ها مشخص شد و آنگاه با استفاده از رابطه ۲ فواصل مرکب بین مشاغل، از لحاظ مجموعه شاخص‌ها محاسبه شد، بنابراین ماتریس فواصل مرکب تشکیل شد که به‌دلیل حجم زیاد آن، از آوردن این جدول اجتناب شد.

بعد از تشکیل ماتریس فواصل مرکب بین مشاغل، کوتاه‌ترین فاصله میان دو شغل بر اساس هریک از معیارها مشخص شد که در جدول ۵ آورده شد.

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.25383426.1399.7.14.6.4]
[DOI: 10.52547/jea.7.14.43]

جدول ۵- کوتاه‌ترین فاصله

Table 5. The shortest distance

کد	نام شغل	کوتاه‌ترین فاصله d	کد	نام شغل	کوتاه‌ترین فاصله d
R_1	پرورش اردک گوشتی	۲/۴۹	R_2	پرورش بوقلمون گوشتی	۲/۸۶
R_3	پرورش گاو شیری	۲/۳۰	R_4	پرورش مرغ بومی	۲/۳۶
R_5	پرورش بلدرچین	۲/۶۸	R_6	پرورش گوسفند، بز	۲/۱۶
R_7	پرورش گاومیش	۱/۹۱	R_8	پرواربندی گوساله	۲/۳۰
R_9	پرواربندی بره	۰/۹۹	R_{10}	پرورش زنبورعسل، تولید عسل و سایر فرآورده‌ها	۲/۰۸
R_{11}	پرورش اسب	۱/۹۱	R_{12}	پرورش زالو	۲/۴۹
R_{13}	بسته‌بندی عسل و فرآورده‌های مرتبط	۲/۰۲	R_{14}	جمع‌آوری و بسته‌بندی تخم‌مرغ بومی	۲/۰۰
R_{15}	خدمات جمع‌آوری شیر	۱/۸۱	R_{16}	پرورش و بسته‌بندی قارچ خوراکی	۲/۸۱
R_{17}	تولید و بسته‌بندی ورمی کمپوست	۲/۱۶	R_{18}	تولید و بسته‌بندی کود برگی	۲/۲۹
R_{19}	تکثیر و پرورش ماهیان زینتی	۲/۲۴	R_{20}	تولید گیاهان دارویی	۱/۹۹
R_{21}	تولید گیاهان زینتی، قارچ، نهال و ... در گلخانه‌های کوچک خانگی	۲/۱۴	R_{22}	تولید نهال در گلخانه‌های خانگی	۳/۶۴
R_{23}	تولید بذر پیاز	۲/۱۴	R_{24}	پرورش ماهی در استخرهای دومنظوره	۲/۴۴
R_{25}	تولید فیله ماهی (تازه یا منجمد) و ماهی فرآوری شده (نمک زده، در آب نمک خوابانده)	۱/۴۲	R_{26}	تولید مخلوط پودر استخوان و خون حاصل از کشتارگاه دام برای خوراک حیوان	۲/۵۴
R_{27}	تولید خوراک دام، طیور و آبزیان از تفاله خشک باگاس و چغندرقند و تفاله خشک انواع مرکبات و میوه‌ها	۲/۱۳	R_{28}	بسته‌بندی سبزیجات تازه	۲/۱۴
R_{29}	بسته‌بندی سبزیجات خشک	۲/۵۱	R_{30}	بسته‌بندی حبوبات	۲/۶۲
R_{31}	بلغورسازی	۳/۵۲	R_{32}	لپه‌کردن حبوبات و بسته‌بندی آن	۳/۰۸
R_{33}	بسته‌بندی ادویه‌جات آسیاب‌نشده	۲/۲۶	R_{34}	تولید برگه میوه‌های خشک	۲/۱۵
R_{35}	پخت انواع نان با ترکیب سبزی‌های معطر، دانه‌های روغنی و غیره	۲/۵۸	R_{36}	تولید و بسته‌بندی انواع ترشیجات و شوریجات	۲/۹۶
R_{37}	تولید فرآورده‌های کنجد (ارده، حلوا ارده و سایر محصولات سنتی)	۲/۷۶	R_{38}	تولید و بسته‌بندی نقل و آب‌نبات	۲/۲۹
R_{39}	تولید انواع مربای خانگی	۲/۲۹	R_{40}	تولید انواع رب گوجه‌فرنگی، نارنج و انار	۲/۵۲
R_{41}	تولید عرقیات و شربت از گیاهان و بذور	۲/۱۵	R_{42}	تولید کلوچه‌های خانگی از خرما	۲/۴۷
R_{43}	نمدمالی و تولید کلاه نمدی	۲/۶۲	R_{44}	گلیم‌بافی دورو و گلیمچه	۲/۸۵
R_{45}	گیوه‌بافی	۱/۶۳	R_{46}	قالیبافی	۲/۳۱
R_{47}	تولید تابلو فرش	۲/۰۹	R_{48}	جلدسازی و مصنوعات دستی چرمی	۲/۰۰
R_{49}	گچبری سنتی	۱/۶۳	R_{50}	حصیربافی (بوریا و سبد)	۲/۲۹
R_{51}	کپوبافی	۱/۴۲	R_{52}	مصنوعات چوبی و خراطی	۲/۲۹
R_{53}	عروسک‌سازی	۲/۲۶	R_{54}	ساخت جعبه‌های فانتزی	۲/۴۴
R_{55}	ساخت میوه‌های خمیر چینی	۲/۶۳	R_{56}	گلسازی	۲/۵۱
R_{57}	خیاطی (انواع لباس، ملحفه‌دوزی، پرده‌دوزی)	۲/۵۱			

بعد از محاسبه حد بالا (۳/۱۸) و پایین (۱/۴۲) با استفاده از روابط ۳ و ۴، از میان مشاغل مورد بررسی، مشاغل پرواربندی بره (۰/۹۹)، تولید نهال در گلخانه‌های خانگی (۳/۶۴) و بلغورسازی (۳/۵۲) با توجه به اعداد حد بالا و حد پایین به عنوان مشاغل ناهمگن شناخته شدند. بنابراین، بقیه محاسبات ادامه یافت.

انحراف معیار کوتاه‌ترین فاصله= ۰/۴۴

میانگین کوتاه‌ترین فاصله= ۲/۳۰

حد بالا = ۲/۳۰ + ۲ (۰/۴۴) = ۳/۱۸

حد پایین =۲/۳۰-۲ (۰/۴۴) = ۱/۴۲

در مرحله تعیین الگو یا سرمشق پیشرو روستاها ، فاصله هر شغل از مقدار ایده‌آل (C_{io})، از طریق رابطه ۵ به‌دست آمد. جدول ۶، میزان C_{io} برای ۵۷ شغل مورد مطالعه را نشان می‌دهد.

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-08]

[DOR: 20.1001.1.25383426.1399.7.14.6.4]

[DOI: 10.52547/jea.7.14.43]

جدول ۶- میزان C_{io} برای مشاغل مورد مطالعه

Table 6. The value of C_{io} for each studied occupation

کد	نام شغل	میزان C_{io}	کد	نام شغل	میزان C_{io}
R_1	پرورش اردک گوشتی	۸/۸۵	R_2	پرورش بوقلمون گوشتی	۸/۷۱
R_3	پرورش گاو شیری	۸/۵۱	R_4	پرورش مرغ بومی	۹/۴۲
R_5	پرورش بلدرچین	۸/۲۴	R_6	پرورش گوسفند، بز	۸/۹۲
R_7	پرورش گاومیش	۹/۵۹	R_8	پرواربندی گوساله	۸/۹۷
R_9	پرواربندی بره	حذف شده	R_{10}	پرورش زنبورعسل، تولید عسل و سایر فرآورده‌ها	۹/۹۹
R_{11}	پرورش اسب	۱۰/۳۷	R_{12}	پرورش زالو	۸/۹۵
R_{13}	بسته‌بندی عسل و فرآورده‌های مرتبط	۶/۳۷	R_{14}	جمع‌آوری و بسته‌بندی تخم‌مرغ بومی	۵/۶۵
R_{15}	خدمات جمع‌آوری شیر	۸/۰۳	R_{16}	پرورش و بسته‌بندی قارچ خوراکی	۵/۸۸
R_{17}	تولید و بسته‌بندی ورمی کمپوست	۴/۹۸	R_{18}	تولید و بسته‌بندی کود برگی	۸/۰۸
R_{19}	تکثیر و پرورش ماهیان زینتی	۷/۰۵	R_{20}	تولید گیاهان دارویی	۸/۵۲
R_{21}	تولید گیاهان زینتی، قارچ، نهال و ... در گلخانه‌های کوچک خانگی	۶/۵۳	R_{22}	تولید نهال در گلخانه‌های خانگی	حذف شده
R_{23}	تولید بذر پیاز	۷/۴۸	R_{24}	پرورش ماهی در استخرهای دو منظوره	۸/۶۲
R_{25}	تولید فیله ماهی (تازه یا منجمد) و ماهی فرآوری‌شده (نمک زده، در آب نمک خوابانده)	۶/۳۸	R_{26}	تولید مخلوط پودر استخوان و خون حاصل از کشتارگاه دام برای خوراک حیوان	۵/۵۰
R_{27}	تولید خوراک دام، طیور و آبزیان از تفاله خشک باگاس و چغندرقند و تفاله خشک انواع مرکبات و میوه‌ها	۶/۳۳	R_{28}	بسته‌بندی سبزیجات تازه	۷/۰۴
R_{29}	بسته‌بندی سبزیجات خشک	۷/۸۳	R_{30}	بسته‌بندی حبوبات	۶/۰۳
R_{31}	بلغورسازی	حدف شده	R_{32}	لپه‌کردن حبوبات و بسته‌بندی آن	۷/۱۳
R_{33}	بسته‌بندی ادویه‌جات آسیاب‌نشده	۶/۹۹	R_{34}	تولید برگه میوه‌های خشک	۷/۰۲
R_{35}	پخت انواع نان با ترکیب سبزی‌های معطر، دانه‌های روغنی و ...	۵/۰۵	R_{36}	تولید و بسته‌بندی انواع ترشیجات و شوریجات	۵/۸۳
R_{37}	تولید فرآورده‌های کنجد (ارده، حلوا ارده و سایر محصولات سنتی)	۵/۳۶	R_{38}	تولید و بسته‌بندی نقل و آب‌نبات	۷/۶۹
R_{39}	تولید انواع مربای خانگی	۸/۱۱	R_{40}	تولید انواع رب گوجه‌فرنگی، نارنج و انار	۶/۵۸
R_{41}	تولید عرقیات و شربت از گیاهان و بذور	۷/۰۸	R_{42}	تولید کلوچه‌های خانگی از خرما	۶/۷۹
R_{43}	نمدمالی و تولید کلاه نمدی	۵/۸۱	R_{44}	گلیم‌بافی دورو و گلیمچه	۷/۶۹
R_{45}	گیوه‌بافی	۷/۰۷	R_{46}	قالیبافی	۷/۳۵
R_{47}	تولید تابلو فرش	۷/۷۴	R_{48}	جلدسازی و مصنوعات دستی چرمی	۵/۶۳
R_{49}	گچبری سنتی	۶/۶۴	R_{50}	حصیربافی (بوریا و سبد)	۸/۰۹
R_{51}	کپوبافی	۶/۹۳	R_{52}	مصنوعات چوبی و خراطی	۸/۳۱
R_{53}	عروسک‌سازی	۶/۱۷	R_{54}	ساخت جعبه‌های فانتزی	۸/۵۰
R_{55}	ساخت میوه‌های خمیر چینی	۷/۵۶	R_{56}	گلسازی	۸/۵۱
R_{57}	خیاطی (انواع لباس، ملحفه‌دوزی، پرده‌دوزی)	۷/۸۳			

پس از محاسبه مقادیر الگو یا سرمشق، با استفاده از رابطه ۶ مقادیر عددی F_i محاسبه شد. جدول ۷ میزان F_i و رتبه‌بندی مشاغل مورد مطالعه بر اساس شاخص‌های انتخاب شغل را نشان می‌دهد. نتایج نشان داد که از لحاظ شاخص تلفیقی (۱۰ معیار انتخاب شغل در محیط روستایی) در مناطق روستایی شهرستان دزفول، مشاغل تولید و بسته‌بندی ورمی کمپوست، پخت انواع نان با ترکیب سبزی‌های معطر، دانه‌های روغنی و ... و تولید فرآورده‌های کنجد (ارده، حلوا ارده و سایر محصولات سنتی) به‌ترتیب با میزان ۰/۵، ۰/۵۱ و ۰/۵۴ برای F_i، رتبه‌های اول تا سوم را به‌خود اختصاص دادند. همچنین مشاغل پرورش گاومیش، پرورش زنبورعسل و تولید عسل و سایر فرآورده‌ها و پرورش اسب به‌ترتیب با میزان ۰/۹۶، ۰/۱ و ۱/۰۴ برای F_i در سه رتبه آخر قرار گرفتند. در واقع، نتایج رتبه‌بندی بر اساس نظر کارشناسان گویای این نکته است که توسعه‌ی مشاغل کشاورزی و صنایع وابسته به آن در محیط‌های روستایی مورد نیاز است و مشاغل مربوط به دامداری از نظر کارشناسان این شهرستان، قابل توسعه در بستر محیط روستایی نمی‌باشد.

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.25383426.1399.7.14.6.4]
[DOI: 10.52547/jea.7.14.43]

جدول ۷- میزان F_i و رتبه‌بندی برای مشاغل مورد مطالعه

Table 7. The F_i value and ranking of each studied occupation

نام شغل	F_i	رتبه	نام شغل	F_i	رتبه
تولید و بسته‌بندی ورمی کمپوست	۰/۴۹	۱	قالیبافی	۰/۷۴	۱۹
پخت انواع نان با ترکیب سبزی‌های معطر، دانه‌های روغنی و ...	۰/۵۱	۲	تولید بذر پیـاز	۰/۷۵	۲۰
تولید فرآورده‌های کنجد (ارده، حلوا ارده و سایر محصولات سنتی)	۰/۵۴	۳	ساخت میوه‌های خمیر چینی	۰/۷۶	۲۱
تولید مخلوط پودر استخوان و خون حاصل از کشتارگاه دام برای خوراک حیوان	۰/۵۵	۴	تولید و بسته‌بندی نقل و آب‌نبات- گلیم بافی دورو و گلیمچه- تولید تابلو فرش	۰/۷۷	۲۲
جلدسازی و مصنوعات دستی چرمی	۰/۵۶	۵	خیاطی (انواع لباس، ملحفه‌دوزی، پرده‌دوزی)- بسته‌بندی سبزیجات خشک	۰/۷۸	۲۳
جمع‌آوری و بسته‌بندی تخم‌مرغ بومی	۰/۵۷	۶	خدمات جمع‌آوری شیر	۰/۸۰	۲۴
تولید و بسته‌بندی انواع ترشیجات و شوریجات- نمدمالی و تولید کلاه نمدی	۰/۵۸	۷	تولید و بسته‌بندی کود برگی- حصیربافی (بوریا و سبد)- تولید انواع مربای خانگی	۰/۸۱	۲۵
پرورش و بسته‌بندی قارچ خـوراکی	۰/۵۹	۸	پرورش بلدرچین	۰/۸۲	۲۶
بسته‌بندی حبوبات	۰/۶۰	۹	مصنوعات چوبی و خراطی	۰/۸۳	۲۷
عروسک‌سازی	۰/۶۲	۱۰	پرورش گاو شیری- تولید گیاهان دارویی- ساخت جعبه‌های فانتزی- گلسازی	۰/۸۵	۲۸
تولید خوراک دام، طیور و آبزیان از تفاله خشک باگاس و چغندرقند و تفاله خشک انواع مرکبات و میوه‌ها	۰/۶۳	۱۱	پرورش ماهی در استخرهای دو منظوره	۰/۸۶	۲۹
بسته‌بندی عسل و فرآورده‌های مرتبط، تولید فیله ماهی (تازه یا منجمد) و ماهی فرآوری شده (نمک‌زده، در آب نمک خوابانده)	۰/۶۴	۱۲	پرورش بوقلمون گوشتی	۰/۸۷	۳۰
تولید گیاهان زینتی، قارچ، نهال و غیره در گلخانه‌های کوچک خانگی	۰/۶۵	۱۳	پرورش اردک گوشتی- پرورش گوسفند، بز	۰/۸۹	۳۱
تولید انواع رب گوجه‌فرنگی، نارنج و انار – گچبری سنتی	۰/۶۶	۱۴	پرورش زالو- پرواربندی گوساله	۰/۹۰	۳۲
تولید کلوچه‌های خانگی از خرما	۰/۶۸	۱۵	پرورش مرغ بومی	۰/۹۴	۳۳
کپوبافی	۰/۶۹	۱۶	پرورش گاومیش	۰/۹۶	۳۴
تولید برگه میوه‌های خشک، بسته‌بندی ادویه‌جات آسیاب‌نشده، بسته‌بندی سبزیجات تازه	۰/۷۰	۱۷	پرورش زنبورعسل و تولید عسل و سایر فرآورده‌ها	۱	۳۵
تکثیر و پرورش ماهیان زینتی، تولید عرقیات و شربت از گیاهان و بذور، لپه‌کردن حبوبات و بسته‌بندی آن، گیوه‌بافی	۰/۷۱	۱۸	پرورش اسب	۱/۰۴	۳۶

یکی از اقدامات اولیه روش تاکسونومی عددی در محاسبات، تعیین مشاغل همگن و حذف مشاغل غیرهمگن است که کمک شایانی به تحلیل نتایج می‌کند. در این پژوهش، تمام مشاغل به جز سه شغلی که در مرحله پنجم روش رتبه‌بندی از بقیه مشاغل جدا شدند، دیگر مشاغل به عنوان یک طبقه همگن شناخته شدند. نتایج جدول ۸ نشان داد که در رتبه‌بندی مشاغل از نظر کارشناسان، مشاغل عمدتاً به دو گروه تقریباً نامطلوب و نامطلوب در محیط روستایی، تقسیم‌بندی شدند. شغل تولید و بسته‌بندی ورمی کمپوست درجه تقریباً مطلوب را کسب کرد؛ همچنین مشاغل مرتبط با کشاورزی و صنایع وابسته به آن، امکان توسعه بیش‌تری در محیط روستایی دارند و در مقابل مشاغل مرتبط به حوزه‌ی دامداری امکان توسعه‌ی کمتری دارند.

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.25383426.1399.7.14.6.4]
[DOI: 10.52547/jea.7.14.43]

جدول ۸- سطح‌بندی مشاغل در محیط روستایی بر اساس ضریب Fi

Table 8. Ranking of occupations in rural areas based on F_i coefficient

نام شغل	F_i	سطوح مطلوبیت مشاغل
تولید و بسته‌بندی ورمی کمپوست	۰/۴۹	تقریباً مطلوب (۰/۲۵ < F_i <۰/۵)
پخت انواع نان با ترکیب سبزی‌های معطر، دانه‌های روغنی و ...	۰/۵۱	تقریباً نامطلوب (۰/۵ < F_i < ۰/۷۵)
تولید فرآورده‌های کنجد (ارده، حلوا ارده و سایر محصولات سنتی)	۰/۵۴	تقریباً نامطلوب
تولید مخلوط پودر استخوان و خون حاصل از کشتارگاه دام برای خوراک حیوان	۰/۵۵	تقریباً نامطلوب
جلدسازی و مصنوعات دستی چرمی	۰/۵۶	تقریباً نامطلوب
جمع‌آوری و بسته‌بندی تخم‌مرغ بومی	۰/۵۷	تقریباً نامطلوب
تولید و بسته‌بندی انواع ترشیجات و شوریجات – نمدمالی و تولید کلاه نمدی	۰/۵۸	تقریباً نامطلوب
پرورش و بسته‌بندی قارچ خوراکی	۰/۵۹	تقریباً نامطلوب
بسته‌بندی حبوبات	۰/۶۰	تقریباً نامطلوب
عروسک‌سازی	۰/۶۲	تقریباً نامطلوب
تولید خوراک دام، طیور و آبزیان از تفاله خشک باگاس و چغندرقند و تفاله خشک انواع مرکبات و میوه‌ها	۰/۶۳	تقریباً نامطلوب
بسته‌بندی عسل و فرآورده‌های مرتبط – تولید فیله ماهی (تازه یا منجمد) و ماهی فرآوری‌شده (نمک زده، در آب نمک خوابانده)	۰/۶۴	تقریباً نامطلوب
تولید گیاهان زینتی، قارچ، نهال و... در گلخانه‌های کوچک خانگی	۰/۶۵	تقریباً نامطلوب
تولید انواع رب گوجه‌فرنگی، نارنج و انار – گچبری سنتی	۰/۶۶	تقریباً نامطلوب
تولید کلوچه‌های خانگی از خرما	۰/۶۸	تقریباً نامطلوب
کپوبافی	۰/۶۹	تقریباً نامطلوب
تولید برگه میوه‌های خشک- بسته‌بندی ادویه‌جات آسیاب نشده- بسته‌بندی سبزیجات تازه	۰/۷۰	تقریباً نامطلوب
تکثیر و پرورش ماهیان زینتی – تولید عرقیات و شربت از گیاهان و بذور- لپه کردن حبوبات و بسته‌بندی آن- گیوه‌بافی	۰/۷۱	تقریباً نامطلوب
قالیبافی	۰/۷۴	تقریباً نامطلوب
تولید بذر پیاز	۰/۷۵	نامطلوب (۰/۷۵ < F_i <۱)
ساخت میوه‌های خمیر چینی	۰/۷۶	نامطلوب
تولید و بسته‌بندی نقل و آب‌نبات- گلیم بافی دورو و گلیمچه- تولید تابلو فرش	۰/۷۷	نامطلوب
خیاطی (انواع لباس، ملحفه‌دوزی، پرده‌دوزی)- بسته‌بندی سبزیجات خشک	۰/۷۸	نامطلوب
خدمات جمع‌آوری شیر	۰/۸۰	نامطلوب
تولید و بسته‌بندی کود برگی- حصیربافی (بوریا و سبد)- تولید انواع مربای خانگی	۰/۸۱	نامطلوب
پرورش بلدرچین	۰/۸۲	نامطلوب
مصنوعات چوبی و خراطی	۰/۸۳	نامطلوب
پرورش گاو شیری- تولید گیاهان دارویی- ساخت جعبه‌های فانتزی- گلسازی	۰/۸۵	نامطلوب
پرورش ماهی در استخرهای دو منظوره	۰/۸۶	نامطلوب
پرورش بوقلمون گوشتی	۰/۸۷	نامطلوب
پرورش اردک گوشتی- پرورش گوسفند، بز	۰/۸۹	نامطلوب
پرورش زالو- پرواربندی گوساله	۰/۹۰	نامطلوب
پرورش مرغ بومی	۰/۹۴	نامطلوب
پرورش گاومیش	۰/۹۶	نامطلوب
پرورش زنبورعسل و تولید عسل و سایر فرآورده‌ها	۱	نامطلوب
پرورش اسب	۱/۰۴	نامطلوب

نتایج نشان می‌دهد که از لحاظ شاخص تلفیقی مشتمل بر ۱۰ معیار انتخاب شغل در محیط‌های روستایی شهرستان دزفول، مشاغل تولید و بسته‌بندی ورمی کمپوست، پخت انواع نان با ترکیب سبزی‌های معطر، دانه‌های روغنی و ... و تولید فرآورده‌های کنجد (ارده، حلوا ارده و سایر محصولات سنتی) به‌ترتیب با میزان DL یا F_i (ضریب مطلوبیت) ۰/۴۹، ۰/۵۱ و ۰/۵۴ رتبه‌های اول تا سوم را به‌خود اختصاص دادند. همچنین، مشاغل پرورش گاومیش، پرورش زنبورعسل و تولید عسل و سایر فرآورده‌ها و پرورش اسب به‌ترتیب با میزان DL (ضریب مطلوبیت) ۰/۹۶، ۰/۱ و ۱/۰۴ جزو سه رتبه آخر قرار گرفتند. در رتبه‌بندی مشاغل از نظر کارشناسان، مشاغل به سه گروه تقریباً مطلوب، تقریباً نامطلوب و نامطلوب در محیط روستایی تقسیم‌بندی شدند. در واقع نتایج رتبه‌بندی، گویای نظر مثبت کارشناسان نسبت به توسعه‌ی مشاغل کشاورزی و

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.25383426.1399.7.14.6.4]
[DOI: 10.52547/jea.7.14.43]

صنایع وابسته به آن در محیط‌های روستایی و عدم مطلوبیت مشاغل مربوط به حوزه‌ی دامداری از نظر کارشناسان این شهرستان بود. البته با توجه شرایط منطقه، به‌دلیل وجود شبکه‌های آبیاری و آب نسبتاً فراوان سد دز، امکان و توسعه ایجاد مشاغل کشاورزی بسیار فراهم است.

یکی از دلایلی که کارشناسان جهاد کشاورزی بیش‌تر مشاغل مربوط به کشاورزی و صنایع وابسته به آن را جهت توسعه در سطح روستاها انتخاب نموده و بر اساس نتایج طرح در رتبه‌بندی بالاتری به نسبت مشاغل مربوط به حوزه‌ی دامپروری قرار دادند، به گفته‌ی خود کارشناسان وجود ضوابط و قوانین دست‌وپاگیر دولتی و غیردولتی و همچنین هزینه‌های سنگین در ایجاد طرح‌های صنعتی مرتبط با حوزه‌ی دامپروری می‌باشد. البته لازم به ذکر است بر اساس قوانین صدور طرح‌های صنعتی، این طرح‌ها به‌دلیل رعایت موارد بهداشتی باید در مکانی خارج از شهر و غیر از محدوده روستا باشد و فقط ایجاد طرح‌های بومی با ظرفیت پایین در محدوده روستا امکان‌پذیر است. بر این اساس، به‌نظر می‌رسد کارشناسان به دلیل این که طرح‌هایی مانند پرورش اردک گوشتی- پرورش گوسفند، بز، پرورش زالو- پرواربندی گوساله، پرورش مرغ بومی، پرورش گاومیش، پرورش زنبورعسل و تولید عسل و سایر فرآورده‌ها، پرورش اسب را که به‌صورت سنتی در محدوده روستا با ظرفیت پایین جوابگو نمی‌باشد و از لحاظ هزینه‌ای نیز در ظرفیت کم به صرفه نیست، در اولویت پایین‌تری قرار دادند. هرچند شهرستان دزفول دارای پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های لازم برای توسعه این دسته از مشاغل می‌باشد؛ به‌گونه‌ای که هم در زمینه‌های کشاورزی و هم در زمینه‌ی دامپروری به‌دلیل آب و هوا و خاک مناسب فعالیت چشم‌گیری دارد و روستاییان منطقه نیز آن را تأیید می‌کنند. در نهایت، نتایج رتبه‌بندی مشاغل بر اساس معیارهای انتخاب شغل در نواحی روستایی نشان داد که شغل تولید و بسته‌بندی ورمی کمپوست (یا تولید کرم پوسال) از نظر پاسخگویان، دارای رتبه تقریباً مطلوب می‌باشد.

از آنجا که آموزش کارآفرینی و آماده‌سازی محیط اجتماعی و اقتصادی روستاها در این رابطه کمک مؤثری در جذب نیروی انسانی جوان متخصص و ماهر به نواحی روستایی می‌باشد (۲۷) و از سوی دیگر مطالعات نشان دادند که مهم‌ترین متغیرهایی که باعث توسعه‌ی مشاغل خانگی می‌شوند داشتن مهارت، تخصص و تجربه، و برگزاری کلاس‌های آموزشی می‌باشند (۱)، در درجه اول اقدامات آموزشی و تدارک آموزش‌های لازم برای اشتغال به کسب‌وکارهایی همچون تولید و بسته‌بندی ورمی کمپوست می‌تواند مفید واقع شود. از این‌رو، برگزاری کلاس‌های آموزشی برای اعضای خانواده روستایی و ارایه مشاوره در زمینه‌ی کسب‌وکارهای روستایی از سوی نهادهای مرتبط مانند جهاد کشاورزی، تعاون روستایی توصیه می‌شود؛ در همین راستا می‌توان از ظرفیت‌های مراکز ICT روستایی برای پاسخگویی به سؤالات روستاییان علاقمند و اتصال به شبکه بازاریابی و بازاررسانی محصولات، مانند تجربه کشور هند، استفاده کرد. همچنین، با توجه به آن که سرمایه‌گذاری اولیه برای اجرای طرح تولید و بسته‌بندی کود ورمی کمپوست در مقیاس متوسط، تقریباً زیاد است، تشویق روستاییان به فعالیت‌های جمعی و تعاونی پیشنهاد می‌شود، همچنان که نتیجه مطالعه طاطیان و همکاران (۳۰) نیز نشان داد که مردم روستایی تمایل نسبتاً مطلوبی برای تشکیل و عضویت در تعاونی تولید دارند؛ با این حال عدم اطمینان مردم از میزان درآمد کافی چنین طرح‌هایی می‌تواند، بازدارنده حرکت‌های جمعی باشد. بنابراین، می‌توان پیشنهاد نمود که اولاً نوعی سازوکار حمایتی پایدار برای پرورش ورمی کمپوست در منطقه مورد مطالعه باید تدوین شود که خود می‌تواند متضمن عناصری همچون توسعه بازارها، دسترسی به بازار، دسترسی به اعتبارات و خدمات حمایتی مدیریتی برای کارآفرینان روستایی باشد (۲۹). علاوه بر این، هرگونه برنامه‌ریزی در این زمینه، نیازمند سیاست‌های کارآفرینی خاص همان منطقه است (۱۹)، بدین معنا که لازم است تولید ورمی کمپوست متناسب با شرایط منطقه از نظر اقتصادی مورد ارزیابی قرار گیرد تا روستاییان پس از اطمینان از میزان درآمد مکفی آن، به این کسب‌وکار روستایی توجه نمایند. از سوی دیگر، هدایت روستاییان مناطق روستایی شهرستان دزفول به‌سمت مشاغل متنوع همراه با حمایت مالی در قالب تسهیلات خوداشتغالی که هم‌اکنون از سوی نهادهای ذی‌ربط دنبال می‌شود، می‌تواند موجب تقویت کارآفرینی روستایی و نایل‌شدن به توسعه‌ی پایدار روستایی شود. همچنان که مطالعات برخی محققین در مناطق روستایی (۳۱ و ۲۶) نشان داد که در درجه اول عوامل اقتصادی بیشترین تأثیر را بر کارآفرینی داشتند، و با افزایش میزان تسهیلات دریافتی مانند وام‌های خوداشتغالی در مناطق روستایی، وجود تنوع شغلی موجب افزایش انگیزه و روحیه فردی در توسعه‌ی کارآفرینی روستایی در مناطق روستایی می‌شود. علاوه بر این موارد، بازبینی و اصلاح قوانین مرتبط با مشاغل و کسب‌وکارهای روستایی و حذف رویه‌ها و فرآیندهای اداری اضافی به‌منظور سرعت بخشیدن به فرآیند اخذ مجوز و شروع فعالیت کسب و کار نیز قابل توصیه است.

در نهایت، با توجه به مستعدبودن منطقه از لحاظ کشاورزی و دامپروری و ترجیح مشاغل مرتبط با حوزه‌ی کشاورزی از نظر کارشناسان مدیریت جهاد کشاورزی شهرستان، پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های بعدی صرفاً مشاغل این حوزه با نگاه ریزبینانه رتبه‌بندی شوند و در این فرایند از مشارکت روستاییان منطقه نیز به عنوان پاسخگویان بهره‌گیری شود و از آن‌ها نظرخواهی شود.

تشکر و قدردانی

این مطالعه برگرفته از طرح پژوهشی مصوب در دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان به شماره ۲/۴۱۱/۱۹۵ می‌باشد؛ بر همین اساس نویسندگان بر خود لازم می‌دانند از آن دانشگاه که با حمایت مالی خود، موجبات انجام این طرح پژوهشی را فراهم آورده است، تشکر و قدردانی نمایند. همچنین، از زحمات خانم مهندس نگار رحم‌خدا که در اجرای این طرح پژوهشی همکاری نمودند، قدردانی می‌نمایند.

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.25383426.1399.7.14.6.4]
[DOI: 10.52547/jea.7.14.43]

منابع

1. Agahi, H., A.A. Mirakzadeh and M. Taghibaygi. 2012. Prioritization of effective factors in the development of household job in West Islamabad. 3, 3(11): 181-202 (In Persian).
2. Aghajani Afrouzi, A. and M. Alizadeh. 2017. Identify entrepreneurial opportunities in rural tourism. Journal of Entrepreneurial Strategies in Agriculture, 4(7): 57-65 (In Persian).
3. Aghajani, H., H. Samadi Miarlolaei, H. Khodabakhshi and H. Samadi Miarkolaei. 2013. Verification and evaluation of entrepreneurial curriculums' effectiveness of quick return plans on Mazandaran's entrepreneur. Journal of Industrial Strategic Management (Pajouheshgar), 10(3): 73-90 (In Persian).
4. Ahmadvand, M. and E. Kanani, 2018. Identifying feasibilities and effective strategies for developing job opportunity in rural areas of the Mashhad-e-Morghab district. Journal of Entrepreneurial Strategies in Agriculture, 5(10): 33-44 (In Persian).
5. Bouzarjomehri, Kh., A. Roomiani and A. Esmaeili. 2015. Investigating the factors affecting entrepreneurial growth in strengthening rural communities for sustainable development. National Conference on Sustainable Rural Development through Sixth National Development Plan, 452-466 pp., Association of Geography and Rural Planning, Iran, Tehran: 4 February (In Persian).
6. Darlington, Y. and D. Scott. 2002. Qualitative research in practice: Stories from the field. Open University Press, Buckingham.
7. Erden, T. and M.Z. Coşkun. 2010. Multi-criteria site selection for fire services: the interaction with analytic hierarchy process and geographic information systems. Natural Hazards and Earth System Science, 10(10): 2127-2134.
8. Erjaee, M., H. Moradnezhadi, M. Salavarzi and Y. Ghasemi. 2016. Identifying and prioritizing effective factors in creating rural enterprises cluster in Choram Township. Journal of Rural Research, 7(3): 504-515 (In Persian).
9. Farahani, H. and S. Hajihosseini, 2014. An evaluation about potentials of rural areas for entrepreneurship and developing empowerment in villagers, Case: Shawl district in Buin Zahra Township. Journal of Rural Research, 4(4): 715-748 (In Persian).
10. Faraji Sabokbar, H., S.A. Badri, H. Sojasi Qidari, T. Sadeghloo and A. Shahdadi Khaje Asgar. 2011. Entrepreneurship development ranking (gradation) in rural area by using of PROMETEE technique. Human Geography Research Quarterly, 75: 53-68 (In Persian).
11. General Population and Housing Census. 2016. Comprehensive statistical yearbook of 2016. Statistics Center of Iran (In Persian).
12. Ghadiri Masoum, M. and A. Azmi. 2010. Assessment of rural employments development and factors affecting it. Journal of Geographical Landscape, 5(10): 101-119 (In Persian).
13. Gomnam Sefiddarboni, M. and A. Shahabi. 2012. Prioritization of business clusters in Gilan province using Topsis method. The First National Conference on Business Management Engineering, Iran, Kerman (In Persian).
14. Hashemi, S.S., A.A. Mehrabi, S. Imeni and A. Najahi. 2011. Rural development with an emphasis on employment and entrepreneurship: a case study of Shabab Subdistrict in Ilam Province of Iran. Village and Development, 14(1): 35-58 (In Persian).
15. Hosseini M.H., Z. Rahmani and F. Habibi. 2010. Identifying and Priority the Indexes of Job-fitness and labor in recruiting specialized human resource. Journal of Development Evolution Management, 3: 25-34 (In Persian).
16. Izadi, H. and S. Barzegar. 2014. Entrepreneurship and rural development, lessons from the experiences of China. Rural Research, 4(4): 901-918 (In Persian).
17. Kheradmandnia, M., M. Daniali Dehhose and A. Mardani. 2011. The entrepreneurship capacities in the field of animal husbandry and job creation. Enterprise Management, 3(11): 1-16 (In Persian).
18. Mair, J. and I. Marti. 2006. Social entrepreneurship research: A source of explanation, prediction, and delight. Journal of World Business, 41: 36-44.
19. Mirzanti, I.R., T.M. Simatupang and D. Larso. 2015. Mapping on entrepreneurship policy in Indonesia. Procedia - Social and Behavioral Sciences, 169: 346- 353.
20. Mohammadpour, A., R. Sadeghi and M. Rezaei. 2010. Mixed methods research as third methodological movement: theoretical foundations and practical procedures. Journal of Applied Sociology, 21(2): 77-100 (In Persian).
21. Nagler, P. and W. Naudé. 2017. Non-farm entrepreneurship in rural sub-Saharan Africa: New empirical Evidence. Food Policy, 67: 175-191.
22. Nain, M.S., R. Singh, J.P. Sharma, R.R. Burman and V.P. Chahal. 2015. Participatory identification and prioritization of agri-enterprises in national capital region of India. Indian Journal of Agricultural Sciences, 85(6): 787-91.
23. Najafi, B. and L. Safa. 2014. Study of the entrepreneurial home-based businesses and their barriers and challenges in rural areas. Journal of Entrepreneurship in Agriculture, 1(2): 61-73 (In Persian).
24. Najafi Kani, A.A., M. Hesam and H. Ashor. 2015. The assessment of Entrepreneurship status in rural areas-Case: southern Astarabad in Goragan. Journal of Space Economy & Rural Development, 4(11): 37-56 (In Persian).

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.25383426.1399.7.14.6.4]
[DOI: 10.52547/jea.7.14.43]

25. Nouri, S.H., H. Beikmohammadi, A. Taghdisi and P. Shafiee. 2010. Prioritization of Iranian Rural Small Industries and Workshops in Ardestan County Using Delphi Technique. Village and Development, 13(2): 61-79 (In Persian).
26. Reisi, A., M. Sheihakitash, H. Salarzehi and A. valinafs. 2016. Identification and prioritization of factors affecting agricultural entrepreneurship in rural areas (study case: Sarbaz County). Journal of Entrepreneurial Strategies in Agriculture, 3(6): 51-58 (In Persian).
27. Rezvani, M.R. and M. Najjarzadeh. 2009. Study and analysis of villagers, background knowledge on entrepreneurship in the process of rural development case study: South Baraan district (Isfahan County). Journal of Entrepreneurship Development, 1(2): 161-182 (In Persian).
28. Robinson, K.L., W. Dassie and R.D. Christy. 2004. Entrepreneurship and small business development as a rural development strategy. Southern Rural Sociology, 20(2): 1-23.
29. Sawada, N. and V. Harish Chandra. 2011. Sustainable Support System for Rural Women Entrepreneurs: Ethiopia. Agriculture and Rural Development Discussion Paper 49, The World Bank.
30. Tatian, M., R. Tamartash and J. Ghorbanalinejhad. 2014. Assess the willingness of villagers to medicinal plants cooperative for entrepreneurship in the Hezarjarib area, Behshahr. Journal of Entrepreneurship and Agriculture, l(2): 82-95 (In Persian).
31. Valaei, M., A. Abdolahi, R. Monafi Azar and N. Safari. 2015. Analyzing the factors affecting rural constant development by emphasis on entrepreneurship (case study: Northern Marhamat Abad rural district- Miandoab County). Journal of regional Planning, 5(19): 149-162 (In Persian).
32. Zahedian Tejeneki, R., M. Mojaverian and S.A. Hosseini Yekani. 2020. Ranking of rural business environment in Mazandaran Province from the perspective of owners of agricultural businesses. Journal of Entrepreneurial Strategies in Agriculture, 6(12): 69-85 (In Persian).

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.25383426.1399.7.14.6.4]
[DOI: 10.52547/jea.7.14.43]

Ranking of Entrepreneurial Enterprises in Rural Areas of Dezful County

Masoumeh Forouzani[1] and Mostafa Mardani Najafabadi[2]

1–Associate Professor, Department of Agricultural Extension and Education, Agricultural Sciences and Natural Resources University of Khuzestan (Corresponding author: m.forouzani@asnrukh.ac.ir)

2- Assistance Professor, Department of Agricultural Extension and Education, Agricultural Sciences and Natural Resources University of Khuzestan

Received: June 30, 2020 Accepted: October 19, 2020

Abstract

The first step in planning for employment and developing entrepreneurial activities in rural areas is to identify job opportunities in these areas. Accordingly, this research study based on the sequential mixed method was carried out to identify and make ranking of rural enterprises across Dezful County. At first, different opportunities for job creation in rural areas was identified; then job selection criteria in rural areas were prioritized using the AHP method. In this section, 22 experts who were purposefully selected from Jihad-e- Keshavarzi Administration, Cooperative, Labor and Social Welfare Office and Dezful's Agricultural Union Association participated as contributors. At the next phase, rural occupations and enterprises, based on those prioritized job criteria, were ranked using numerical taxonomic method. For this stage, 11 experts who selected purposefully from Jihad-e- Keshavarzi Administration of Dezful County participated. Findings showed that route safety with a weight of 0.224, sufficient income with a weight of 0.137, and the need for professional knowledge and expertise with a weight of 0.109, respectively, were assigned as the important criteria for choosing a job in a rural environment. Also, the results of job classification revealed that production and packaging of vermicomposting obtained an almost optimal grade. The overall results, also, showed that, jobs related to agriculture and associated industries have more potential to develop in rural areas of the study area and in contrast, jobs related to livestock are less likely to develop.

Keywords: Dezful, Job Selecting Criteria, Ranking of Rural Enterprises, Rural Entrepreneurship

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-08]

[DOR: 20.1001.1.25383426.1399.7.14.6.4]

[DOI: 10.52547/jea.7.14.43]